

De homo economicus als maat der dingen

Christen-democraten zien de imperfectie van de markt en de grenzen van de maakbaarheid van de samenleving. En de homo economicus geldt voor hen niet als de maat der dingen. De christen-democratie wil investeren in een verantwoordelijke samenleving.

De centrale vraag waar de christen-democratie voor staat is: 'Wat voor samenleving willen we voor onze kinderen?' Het gaat om de samenleving van morgen, en tegelijk om de besluiten die we vandaag nemen. De visie op mens en maatschappij van nu is van doorslaggevende betekenis voor het samenlevingsperspectief op langere termijn.

We zien op dit moment, volgens de grondpatronen van de hoofdstromen in de Nederlandse politiek: aan de ene kant het liberale markdenken, gericht op de autonome mens, en aan de andere kant het tanende geloof in het allocerende vermogen van de overheid van de sociaal-democraten.

In de neo-liberale, parse, receptuur van een mix van markt en overheidsinterventie, ontbreekt of is zwaar onderbelicht de rol en plaats van de gemeenschap, gemeenschapszin en gemeenschapsbeleving.

De christen-democratische notie van de verantwoordelijke samenleving ontbreekt, de waarde van de gespreide verantwoordelijkheid wordt miskend. Men kiest hetzij voor individualisering hetzij voor commercialisering.

Dit parse kabinet ontbeert een visie op de rol van organisaties van burgers: of ze worden doodgezwegen, of

worden uit formele structuren geweerd, of ze worden ingesnoerd in regels die het primaat van de politiek mochten bevestigen. Ik wil dat met een enkel voorbeeld illustreren:

- De keuze voor de 24-uurseconomie. Deze komt tot uitdrukking in de actuele voorstellen inzake Winkelsluitingswet en Arbeidstijdenwet. Mijn

collega Bolkestein verwijt het CDA een anti-liberale houding vanwege de opstelling tegen de Winkelsluitingswet. Wij zouden de roep van de consument niet volgen. Volgens mij wordt de rol van de consument hier te veel geaccentueerd, en die van belangen van werknemers en zelfstandigen in het midden-

Dr. E. Heerma

en kleinbedrijf te weinig, evenals de rol van de zondag in een week als dag van ontmoeting, bezinning en rust.

Nu eens spreekt de pastoor dan weer de koopman... een wirwar van sentimenten en belangen zo poneert hij verder. Ook hier slaat Bolkestein geen bruggen voor een dialoog over waarden.

Ten tweede kunnen de aanvallen op de pluriformiteit door de paarse coalitie een blijvende schade aanrichten. Of het nu gaat om ontwikkelingssamenwerking, onderwijs, het omroepbestel of het maatschappelijk activeringswerk; de organisatorische en levensbeschouwelijke pluriformiteit wordt aangevallen.

Ten derde wijs ik op de voortschrijdende opheffing van de overlegeconomie. De overlegeconomie is op zich niet heilig, verantwoordelijkheden moeten zeker beter worden afgebakend. Maar onder andere de afschaffing van de adviesverplichting van de Sociaal-Economische Raad (SER) duidt op een mentaliteit die verantwoordelijkheden van maatschappelijke verbanden afbreekt. Dat is een prijs die betaald wordt voor meer markt en meer primaat voor de politiek.

Kenmerken christen-democratisch gedachtegoed

Zo zijn er meer voorbeelden. Belangrijker is dit. Wat ons onderscheidt in ons christen-democratische gedachtegoed, zijn in mijn ogen onder meer de volgende drie kenmerken:

- Wij zien naast de wezenlijke rol van de markt en het marktmechanisme, ook de imperfectie van de markt.
- Wij zien naast de onvervreemdbare (kern-)taken van de overheid, ook de grenzen van de maakbaarheid van de samenleving.
- Tegenover de verabsolutering van het individu en, in het verlengde

daarvan, de verabsolutering van het primaat van de politiek, zien wij naast de *homo-economicus* ook de diennende mens.

In de architectonische kritiek op het ondermaanse die het rooms-katholieke en protestants-christelijke staatkundige denken eigen is, en hoort te zijn, stellen wij als christen-democraten het volgende centraal:

- de mens is niet het eindpunt, maar het beginpunt;
- het gaat niet om het individu maar om de verantwoordelijke mens;
- de waarde die familie, gezin, werk en allerlei andere samenlevingsverbanden heeft als cement, als cohesie in de maatschappij;
- de positie van het kind onderweg naar volwassenheid en burgerschap;
- de menselijke maat als randvoorwaarde voor verantwoordelijkheidsbeleving.

Problemen van deze tijd vragen niet om een 'delegatie' eenzijdig naar die overheid, naar de politiek, naar de markt of naar het individu. Enkele indringende problemen die onze Nederlandse samenleving bezighouden en zullen bezighouden, vragen om een verantwoordelijke samenleving, waarin gemeenschapszin en gemeenschapsbeleving een onmisbare cohesiefactor vormen. Evenwicht, harmonie tussen markt, overheid, individuele burgers en een verantwoordelijke samenleving, is naar mijn stellige overtuiging een randvoorwaarde om de grote vragen van deze tijd nader tot een oplossing te brengen. Daadwerkelijke spreiding van verantwoordelijkheden.

Ik denk hierbij aan vraagstukken als - in willekeurige volgorde -:

- de vergrijzing en de verenzaming;
- een substantiële groep die het tempo van de maatschappelijke ontwikke-

- lingen niet kan volgen;
- participatie en sociale uitsluiting;
- integratie van minderheden in de Nederlandse samenleving;
- beleefde en feitelijke onveiligheid;
- de grenswaarden van leven en dood;
- investeren in opvoeding en waardenoverdracht.

Vraagstukken die een christelijk-sociale volkspartij in haar wezen raken, en appelleren aan de uitgangspunten van solidariteit en publieke gerechtigheid. Het zijn nieuwe emancipatie-opgaven van de samenleving, voor de samenleving en door de samenleving.

Sociaal-maatschappelijk deficit

De Koningin sprak op 5 mei in de Ridderzaal in haar indrukwekkende toespraak 'Herdenken na vijftig jaar' over "de dreiging van een maatschappij die in ontbinding raakt." Zij vertaalde wat bij zeer velen leeft. Er dreigt een sociaal maatschappelijk deficit. Het is een opgave voor ons allen deze dreiging te bestrijden. Het vraagt van politieke partijen, kerken en maatschappelijke instituties, in de beste tradities in de geschiedenis van ons land zoals de strijd tegen het water, zoals de Woningwet van 1901 en zoals de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog, om hernieuwde sociaal-maatschappelijke *commitments*. Het vraagt het beste uit de kast te halen, zeker wat de politieke partijen betreft.

De centrale vraag waar het vandaag om gaat is, nogmaals: wat voor samenleving willen we, wat voor samenleving willen we voor onze kinderen. Om toe te komen aan dat samenlevingsperspectief dat werkelijk tegemoet komt aan de waarden waar de christen-democratie voor staat. Wij willen als christen-democraten onderweg naar de volgende eeuw, als christelijk-sociale volkspartij

onze bijdrage leveren aan de verantwoordelijke samenleving. U zult inmiddels begrepen hebben dat daarbij de *homo-economicus* niet als maat der dingen mag gelden!!.

Investeren in inhoud

Het CDA maakt de laatste anderhalf jaar een moeilijke periode door. Sommigen ontwaren zelfs het einde van de christen-democratische beweging. Echter, de christen-democratie is nooit een vanzelfsprekendheid geweest. In het verleden is altijd gevochten voor de eigen idealen, ondanks weerstand en interne discussie. In de jaren zeventig werd gewerkt aan de eenwording van het CDA. Dat was geen rimpelloos proces. Begin jaren tachtig zakte het CDA weg in de opiniepeilingen.

Maar zowel in de jaren zeventig, als in de jaren tachtig, waren het juist de uitgangspunten, de essentiële christen-democratische waarden, die vitaliteit, kracht en inspiratie hebben gegeven. En ook nu. Investeren in de inhoud van de christen-democratie nu betekent investeren in de toekomst.

De afgelopen twee dagen is er veel geïnvesteerd en perspectiefvol gesproken over wat christen-democraten ten diepste beweegt. Mensen, instituties en ook politieke partijen kunnen fouten maken, maar van oneindig groot gewicht is het verhaal, de inhoud, de visie. Het zijn de christelijke inspiratie en de dialoog met de samenleving, die de christen-democratie tot beweging van de toekomst maken. Daarin hebben wij vertrouwen, en daar werken wij aan, in de partij, in het parlement en in de samenleving. Dit symposium is daarbij een markant vertrekpunt.

Drs. E. Heerma is voorzitter van de CDA-Tweede Kamerfractie.